

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З
КУРСУ «ПЕДАГОГІЧНЕ ПАРТНЕРСТВО З РІЗНИМИ
СОЦІАЛЬНИМИ ІНСТИТУЦІЯМИ»**

Методичні рекомендації

УДК378.041:373.3/.5.064.1(477)(072.057.875)

К60

Рекомендовано вченою радою Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка (протокол № 11 від 29.05.2023 р.).

Рецензенти:

- Н. М. Павлушенко** – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедру дошкільної і початкової освіти Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка;
- А. О. Полянничко** – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри соціальної роботи та менеджменту соціокультурної діяльності Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

Колишкіна А. П.

К60 Методичні рекомендації до самостійної роботи з курсу «Педагогічне партнерство з різними соціальними інституціями»: методичні рекомендації. – Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2023. – 48 с.

У методичних рекомендаціях розглянуто питання впровадження Концепції Нової Української школи, зокрема – педагогіки партнерства між усіма учасниками освітнього процесу. Уміщено теоретичні матеріали, практичні поради з досвіду роботи початкової школи, розкрито теоретичні основи взаємодії школи і сім'ї у вихованні молодших школярів. Схарактеризовано концептуальні засади взаємодії школи і сім'ї, окреслено психолого-педагогічне просвітництво батьків. Метою рукопису є підготовка майбутніх вчителів початкової школи до педагогічного партнерства з різними соціальними інституціями з метою виховання молодших школярів. Зміст та структура методичних рекомендацій дозволяють забезпечити самостійну роботу здобувачів освіти з навчальної дисципліни «Педагогічне партнерство з різними соціальними інституціями». Рекомендовано для здобувачів освіти спеціальності 013 «Початкова освіта» денної та заочної форми навчання.

© Колишкіна А. П., 2023

© СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2023

З М І С Т

ПЕРЕДМОВА	4
РОЗДІЛ 1. ПЕДАГОГІЧНЕ ПАРТНЕРСТВО ЯК НАУКОВА КАТЕГОРІЯ ТА ПРИНЦИП ВЗАЄМОДІЇ	5
1.1. Реалізація принципів педагогіки партнерства в умовах упровадження Концепції «Нова українська школа»	5
1.2. Педагогіка партнерства як один із факторів ефективної взаємодії учасників освітнього процесу. Основні умови успішної організації партнерства школи і сім'ї	10
РОЗДІЛ 2. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ВЗАЄМОДІЇ ШКОЛИ І СІМ'Ї ЯК ПРОВІДНИХ ІНСТИТУТІВ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	15
2.1. Сутність та основні характеристики взаємодії школи і сім'ї у вихованні молодших школярів	15
2.2. Науково-педагогічні основи створення співдружності дітей і дорослих. Дієвість форм взаємодії вчителя і батьків	22
РОЗДІЛ 3. СИСТЕМА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОСВІТНИЦТВА БАТЬКІВ	35
3.1. Виховання дітей різної статі. Виховання дівчинки в родині. Виховання хлопчика в родині.	35
3.2. Формування здоров'я дитини в родині	42
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	47

ПЕРЕДМОВА

Освітня реформа в Україні, спрямована на підвищення якості освіти на всіх рівнях її здобуття. Якісному оновленню загальної середньої освіти сприятиме вдосконалення системи підготовки майбутніх учителів, створення умов для набуття ними базових і фахових компетентностей. Підготовка майбутніх учителів початкової школи нової генерації у закладах вищої педагогічної освіти має вибудовуватися із урахуванням запитів НУШ, сучасних освітніх викликів, орієнтуватися на нові перспективні професії.

Концептуальні засади Нової української школи декларують необхідність освоєння педагогами двох основних новацій – компетентнісної парадигми освіти й педагогіки партнерства. Концепція Нової української школи базується на якісно новому рівні побудови взаємовідносин між педагогами, учнями, їхніми батьками та громадськістю. Відтак, вчителі початкової школи мають усвідомлювати сутність партнерської взаємодії з дітьми, батьками, громадськістю, адекватно оцінювати нові технології в цій діяльності та бути до них готовими. Підготовку педагогів до організації педагогічного партнерства забезпечує навчальна дисципліна «Педагогічне партнерство з різними соціальними інституціями».

Мета навчальної дисципліни полягає у набутті майбутніми вчителями початкової освіти знань про компоненти та особливості управління педагогічною взаємодією з батьками, оволодіння технологіями налагодження ефективної педагогічної взаємодії з батьківською спільнотою, яка сприятиме ефективності освітнього процесу в закладі освіти, формування умінь створювати конструктивні міжособистісні взаємини у комунікації з батьками як представниками різних соціальних інституцій.

Завдання навчальної дисципліни – ознайомлення здобувачів освіти із можливостями залучати до вирішення освітніх завдань потенціалу взаємодії між освітою та споживачами освітніх послуг, представниками громадських організацій, бізнесу, державних органів, культурних установ, територіальних громад, органів місцевого самоврядування, тощо.

Методичні рекомендації розроблено відповідно до освітньо-професійної програми «Початкова освіта» другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 013 Початкова освіта. Особливу увагу під час розроблення методичних рекомендацій до самостійної роботи приділено ресурсам і можливостям, необхідним здобувачам освіти для формування індивідуальної освітньої траєкторії або опанування дисципліни за індивідуальним навчальним планом. Змістова частина методичних рекомендацій відповідає плану самостійної роботи, який визначено у робочій програмі навчальної дисципліни.

РОЗДІЛ 1

ПЕДАГОГІЧНЕ ПАРТНЕРСТВО ЯК НАУКОВА КАТЕГОРІЯ ТА ПРИНЦИП ВЗАЄМОДІЇ

1.1. Реалізація принципів та умов педагогіки партнерства в умовах упровадження Концепції «Нова українська школа»

Завдання для самостійної роботи:

1. Обґрунтуйте основні принципи та умови організації педагогічного партнерства.
2. Визначте, на яких ідеях ґрунтується педагогіка партнерства.
3. Схарактеризуйте вимоги до сучасного педагога у контексті педагогіки партнерства.

Література:

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII
<http://www.osvita-konotop.gov.ua/zakon-ukra%D1%97ni-vid-05-09-2017-2145-viii-pro-osvitu.html>
2. Діяльність учителя. Режим доступу:
http://pidruchniki.com/16520205/pedagogika/diyalnist_uchitelya
3. Довіра до освіти починається з педагогіки партнерства, відкритості шкіл, поваги до кожної людини – заступник Міністра Павло Хобзей Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/usi-novivni-novini-2017-12-02-dovira-doosviti-pochinaetsya-z-pedagogiki-partnerstva-vidkritosti-shkil-povagi-do-kozhnoy>
4. Нова українська школа. Режим доступу:
<https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>
5. Особистісно орієнтоване навчання. Режим доступу:
http://pidruchniki.com/14810405/pedagogika/osobistisno_oriyentovane_na_vchannya
6. Педагогіка партнерства. Режим доступу:
<http://www.internatputivl.narod.ru/2017-2018/veresen/nova/02-11-2016-nush2016-kopiya.pdf>
7. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. Режим доступу: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/54258/
8. Савченко С.В. Педагогіка партнерства у проекті Концепції «Нової української школи». Режим доступу: <https://www.slideshare.net/ippokubg/ss-67119769-10>
9. Якими можуть бути українські вчителі майбутнього: досвід переможців «Global teacher Prize». Режим доступу:
<http://lviv1256.com/news/yakymy-mozhut-buty-ukrajinski-vchytelimajbutnoho-dosvid-peremozhtsiv-global-teacher->

Методичні рекомендації для опрацювання теми 1.1.:

Прийнятий Верховною Радою новий закон «Про освіту» змінює саму філософію навчання – ставить на перший план особистість, а не механізми освітнього процесу. Відповідно до Концепції «Нова українська школа», схваленої рішенням колегії МОН 27.10.2016 р. розкрито мету, шляхи та етапи реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти на період до 2029 року. Реалізація документа створює умови для реформування освіти, яка повинна ґрунтуватися на засадах педагогіки партнерства. Для реалізації принципів педагогіки партнерства в новому Законі України «Про освіту» закладена індивідуальна освітня траєкторія – персональний шлях реалізації особистісного потенціалу учня, що формується з урахуванням його здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей і досвіду. В учнів та їхніх батьків з'являється можливість обирати для себе види, форми і темпи здобуття освіти, відповідно до потреб і можливостей.

Педагогіка партнерства – один з компонентів формули Нової української школи, що включає систему методів і прийомів виховання та навчання на засадах гуманізму й творчого підходу до розвитку особистості. Освіта в усі часи вважається цінністю, бо є основою економічного розвитку суспільства, одним з факторів соціальної стабільності, джерелом зростання інтелектуального ресурсу і духовно-морального потенціалу населення держави. Отже, надзвичайно важливо, щоб Нова українська школа працювала на засадах педагогіки партнерства.

Педагогіка партнерства – напрям педагогіки, що включає систему методів і прийомів виховання і навчання на засадах гуманізму та творчого підходу до розвитку особистості. За педагогікою партнерства учень – добровільний і зацікавлений соратник, одностудець, рівноправний учасник освітнього процесу, турботливий і відповідальний за свої результати. В основі педагогіки партнерства – демократичний спосіб співпраці між учителем, учнем і батьками, які об'єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними й зацікавленими співниками, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат.

Учитель має бути другом, а родина – залучена до побудови освітньої траєкторії дитини. Педагогіка партнерства передбачає безумовну рівність у праві на повагу, довіру, доброзичливе ставлення і взаємну вимогливість. Сутність педагогіки партнерства полягає в демократичному та гуманному ставленні до дитини, забезпеченні їй права на вибір, на власну гідність, на повагу, права бути такою, якою вона є, а не такою, якою хоче її бачити вчитель.

Стосунки партнерства складаються там, де діти й дорослі об'єднані спільними поглядами та прагненнями.

Освітнє середовище – це та модель, яка формує у дитині певну поведінку. Якщо педагогічний колектив працює на засадах гуманної педагогіки, в таких школах немає проблем з поведінкою дітей, агресією. Освітній процес за педагогікою партнерства не може бути одностороннім, тобто лише навчальним, тут має застосовуватись комплексний підхід до навчання і виховання. Партнерська педагогіка орієнтує школу на розвиток цілісної особистості. В цьому контексті проголошується – розбудити, включити до дії внутрішні сили та можливості дитини для досягнення її максимального й повного розвитку.

Сучасне навчання і виховання учнів вимагає нової педагогічної етики, визначальною рисою якої є взаєморозуміння, взаємоповага та творче співробітництво вчителя та учня. Ця етика утверджує не рольове, а особистісне спілкування (підтримка, співпереживання, утвердження людської гідності, довіра); зумовлює використання особистісного діалогу як форми навчального спілкування, що домінує, спонукає до обміну думок, вражень, моделювання життєвих ситуацій; включає спеціально сконструйовані ситуації вибору, авансування успіху, самоаналізу, самооцінки, самопізнання. Принципово важливою є орієнтація партнерської діяльності вчителя та учня на розвиток творчості – творчої активності, творчого мислення, здібностей до адекватної діяльності в нових умовах.

Педагогіка партнерства ґрунтується на таких ідеях:

- навчання без примусу, що передбачає виключення всіх засобів примусу з арсеналу педагогічних засобів; припускає наявність таких особистісних якостей вчителя, як гуманність, комунікативність, ціннісне ставлення до дитини. Крім того вчитель повинен володіти знаннями про дитячу психологію, засади гуманної педагогіки, володіти прийомами мотивації, визнавати пріоритетності суб'єкт-суб'єктної взаємодії у навчальному процесі. Цього можна досягти шляхом знайомства з теоретичними засадами гуманної педагогіки, перегляду уроків педагогів-гуманістів, участі у коуч-тренінгах із суб'єкт-суб'єктною взаємодією;

- ідея важкої мети полягає у тому, що перед усіма учнями ставиться складна мета, водночас учитель всіма засобами має налаштувати учнів на її досягнення, вселити в них упевненість у перемозі над труднощами. Передбачає готовність до інноваційної діяльності, що досягається шляхом залучення вчителя до роботи у творчих групах, розроблення моделі інноваційної діяльності;

– ідея опори полягає у наданні учням опорних знаків (символів, схем, таблиць, слів тощо) для забезпечення кращого розуміння, структурування, запам'ятовування матеріалу, а також для побудови відповіді, передбачає вміння вчителя з одного боку – систематизувати й перетворювати інформацію належним чином, з іншого – моделювати;

– вільний вибір полягає у наданні дитині свободи вибору у процесі навчання, тобто учень може обирати завдання, задачу, тему твору. Професійна діяльність спрямована на демократичність та скерованість вчителя на розвиток дитини, вміння «контактувати» з учнями та є провідною педагогічною умовою ідеї вільного вибору;

– ідея випередження дає можливість включати у програму більш складний матеріал, об'єднувати його в блоки, починати заздалегідь вивчати складні теми, закладати перспективу вивчення теми наступного уроку. Спирається на такі якості особистості педагога, як прогностичність, стратегічне бачення педагогічної діяльності, відповідальність, які супроводжуються здатністю до стратегічного планування;

– ідея великих блоків ґрунтується на тому, що у великому за обсягом блоці матеріалу (об'єднання 6 – 10 уроків або тем в один блок) легше встановити логічні зв'язки, виокремити головну думку, поставити та вирішити проблему. Спрямована на наявність таких якостей особистості педагога: глибоке знання матеріалу, уміння систематизувати, інтегрувати, а також володіти технологією інтеграції змісту навчального матеріалу;

– інтелектуальне поле класу передбачає створення загальних життєвих цілей та цінностей у класі для розвитку здібностей та нахилів, творчості кожної дитини в діяльності;

– самоаналіз реалізує ідею колективного аналізу та оцінювання діяльності кожного учня за умови володіння педагогом прийомами рефлексії, емпатії, а також здатності аналізувати та розуміти власні дії, здатності до самопізнання.

Основні принципи: повага до особистості; доброзичливість і позитивне ставлення; довіра у відносинах, стосунках; діалог – взаємодія – взаємоповага; розподілене лідерство (проактивність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків); принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей).

В основі партнерства – діалог, націлений на максимальне узгодження і реалізацію інтересів усіх учасників процесу. Характеризується наявністю сторін, які мають як загальні, так і різні, а іноді й протилежні інтереси, орієнтацією на пошук і досягнення консенсусу, зацікавленістю всіх

соціальних суб'єктів у конструктивному вирішенні питань спільної діяльності. Відносини партнерства мають колективний характер, в їх основі лежить колективний інтерес сторін. Партнерство в освіті – це добровільна і рівноправна взаємодія всіх учасників освітнього процесу, спрямована на розробку, ухвалення і реалізацію педагогічних рішень, які забезпечують ефективний розвиток дітей, їх самовизначення та самореалізацію в соціальному середовищі.

Розвиваючий комплекс педагогіки партнерства (співробітництва) – це набір дидактичного забезпечення, який дозволяє ефективно навчати дітей за умов, коли вчитель і учень володіють однаковими правами, учень отримує право на вільний вибір, має право на помилкові дії, вільно висловлює власне судження з того або іншого питання. Відносини між учнем та вчителем мають бути такими, щоб не заперечувати, а направляти; не керувати, а управляти разом; не примушувати, а спонукати до добровільної дії; не командувати, а організовувати; не обмежувати, а надавати право на власний пошук.

Педагогіка партнерства вимагає переосмислення ролі педагога, яка полягає в оновленні професійного мислення й відповідних цілеспрямованих дій: постійному аналізі власної педагогічної діяльності, орієнтованої на самоосвіту; відстеження результативності своєї роботи через систему моніторингу. А саме головне: прийшло покоління digital native (цифрове рідне) – тобто, це діти, які самі створюють контент для різних каналів. Вони очікують від сучасної освіти більшої самостійності, незалежності і меншої кількості авторитетів.

Змінюються і вимоги до вчителя: він сьогодні не ретранслятор, а вчитель – коуч, тренер, фасилітатор. Якщо раніше вчитель лише давав готові відповіді на питання, то нині ця траєкторія змінилась. Сьогодні вчитель допомагає учням сформулювати власні питання, вчить їх правильно ставити й шукати на них відповіді. Вчитель має робити виклики учням, мотивувати їх добиватися більшого, надихати створювати, тобто виконувати роль тьютора (це той, хто допомагає, індивідуально працює, виявляє освітні запити, планує освітню діяльність, організує рефлексію, проектує наступні кроки в освіті, застосовує методи навчання, заснованих на співпраці, активній участі дитини в навчанні. Свобода і відповідальність у стосунках між учасниками освітнього процесу лежать в основі нової концепції. Працювати в рамках свободи – один з викликів педагогіки партнерства, які стоїть перед сучасним педагогом.

Нова українська школа через технології партнерської педагогіки допомагає в реалізації розвитку особистості, створює умови для її самовираження і саморозвитку, використовуючи такі форми роботи з батьками: *родинні свята, сімейні виставки, вечори запитань і відповідей, день*

добрих справ, відкриті заняття для батьків тощо. Технології і методи партнерства, що заохочують висловлювати власні думки учнів: інтерактивні технології, особистісно орієнтовані технології, науково-дослідні методи, створення проблемних ситуацій, методи самооцінки і взаємоперевірки, метод проектів, діалогічні методи.

1.2. Педагогіка партнерства як один із факторів ефективної взаємодії учасників освітнього процесу. Основні вимоги та правила успішної організації партнерства школи і сім'ї

Завдання для самостійної роботи:

1. Обґрунтуйте визначення дефініції «педагогіка партнерства», «взаємодія», «взаємодопомога».
2. Визначте основні вимоги та правила організації партнерства школи і сім'ї.
3. Схарактеризуйте основні умови успішної організації партнерства школи і сім'ї на рівні сім'ї, на рівні діяльності педагога та на рівні діяльності адміністрації навчальних закладів.

Література:

1. Артемова В. Історія педагогіки України : Підручник. Київ : Либідь, 2006. 424 с.
2. Вишневецький О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки :Посібник для студентів вищих навчальних закладів. Дрогобич : Коло, 2006. 326 с.
3. Гошко А. О., Дмитренко Г.А., Князєв В.М. Контури нового управлінського курсу трансформації України. Київ : НАДУ, 2004. 176 с.
4. Грабовський В. А. Державно-громадське управління загальною середньою освітою в Україні: стан та перспективи. *Актуальні проблеми державного управління*: Зб. наук. пр. /редкол.: С. М. Серьогін (голов. ред.) та ін. Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2005. Вип. 1(19). С. 102–111.
5. Підласий І. П. Продуктивний педагог. Настільна книга вчителя. Харків : Вид. група «Основа», 2010. 360 с.
7. <https://www.slideshare.net/ippo-kubg/ss-67119769>

Методичні рекомендації для опрацювання теми 1.2.:

В умовах модернізації української освіти одним із напрямків оптимізації навчального процесу є його спрямування на демократизацію взаємовідносин викладача та учня, що відображається в нових підходах до навчання: створенні сприятливої атмосфери співробітництва, зниженні монологічного викладу матеріалу та дублювання інформації, яка може бути отримана з доступних джерел і переходу до діалогізованого спілкування з учнями в ході навчального процесу, інтенсифікації впровадження в навчальний процес активних методів навчання, які дають можливості для розкриття творчої особистості, розвитку ініціативи, активізації пізнавально-навчальної діяльності учня. «Педагогіка партнерства» є один із факторів ефективної взаємодії учасників освітнього процесу.

Термін «партнерство» переважно визначають як:

- система взаємовідносин, які відбуваються у процесі певної спільної діяльності;
- спосіб взаємодії і взаємин, організованих на принципах рівності, добровільності, рівнозначності та доповнюваності всіх її учасників;
- організаційна форма спільної діяльності, що передбачає об'єднання осіб на відповідних умовах розподілу праці та активної участі в її реалізації;
- спосіб взаємовідносин, за яких зберігаються права кожної із сторін, чітко узгоджені і злагоджені дії учасників спільної справи, що ґрунтуються на засадах взаємовигоди та рівноправності.

Педагогіка партнерства – чітко визначена система взаємовідносин всіх учасників освітнього процесу (учнів, батьків, вчителів), яка:

- організовується на принципах добровільності й спільних інтересів;
- ґрунтується на повазі й рівноправності всіх учасників, дотримуючись визначених норм (права та обов'язки) та враховуючи ціннісні орієнтири кожної із сторін;
- передбачає активне включення всіх учасників у реалізацію спільних завдань та готовність брати на себе відповідальність за їх результати.

Основні вимоги та правила організації партнерства школи і сім'ї:

- соціально-педагогічне партнерство педагогів і батьків, які об'єднали свої зусилля для досягнення спільної мети – формування морально-духовної, життєво-компетентної особистості, яка успішно самореалізується у соціумі як громадянин, сім'янин, професіонал;
- єдність дій педагогів і батьків як основних суб'єктів освітнього процесу;

- зміцнення й розвиток контактів між педагогами і батьками щодо вивчення психології дитини та її поведінки;
- постійний діалог як форма відносин між педагогами і батьками, основою якої є свідоме прийняття шкільних вимог і правил батьками, а також поважливе ставлення педагогів до думок і пропозицій батьків;
- гуманізація міжособистісних відносин, попередження конфліктних ситуацій та оптимізація взаємин між основними суб'єктами освітнього процесу – педагогами і батьками, в основі яких – толерантність, розуміння, співучасть, відкритість, добровільність, здатність до взаємодії;
- постійне, різнобічне і глибоке вивчення сім'ї;
- системна організація навчання батьків, підвищення рівня їхніх психолого-педагогічних знань і компетентності, урізноманітнення форм і методів педагогічної просвіти.

Основні умови успішної організації партнерства школи і сім'ї:

1. Об'єктивні (тип навчального закладу, місце знаходження закладу освіти, кількість та контингент учнів, батьків тощо).
2. Суб'єктивні (соціально-психологічні):
 - зміна цільових установок діяльності школи в роботі з сім'єю;
 - організація соціально-педагогічної просвітницької роботи школи з сім'ями;
 - підготовка педагогів до здійснення діяльності в формі соціально-педагогічного партнерства з сім'ями;
 - формування мотиваційної готовності педагогів, сімей до процесу взаємодії в формі соціально-педагогічного партнерства.

Соціально-педагогічне партнерство як чітко визначена система взаємовідносин всіх учасників освітнього процесу (учнів, батьків, вчителів, керівників), повинна забезпечувати:

На рівні сім'ї це:

- Створення стимулюючої духовної та морально-психологічної атмосфери;
- Інтеграція зусиль зі школою;
- Оволодіння необхідним обсягом психолого-педагогічних знань.

На рівні діяльності педагога:

- Стимулювання до творчого пошуку, вміння бачити проблеми та шляхи їх розв'язання;
- Пріоритет відносин співробітництва, співтворчості;
- Модернізація форм, методів навчання та виховання;

На рівні діяльності адміністрації навчальних закладів:

- Підбір педагогічних кадрів відповідного рівня, здатних сприяти розвитку учнів.
- Забезпечення умов для самостійної діяльності педагогів, підвищення їх загальнокультурного та професійного рівня.

На сьогодні найефективнішою формою включення батьків у побудову соціального партнерства із школою вважається упровадження технології проектування моделі партнерської взаємодії з сім'єю.

Проте наразі для української освіти дуже хвилюючими залишаються питання завдання, змісту та методики виховання дітей у сім'ї та школі, особливостей співпраці класного керівника, учнів і батьків, базових принципів педагогічного спілкування з дітьми тощо. Специфіка освітянської праці базується на тому, що вчителі постійно проектують прогнозований результат, орієнтуються на перспективу, адже виховують майбутнє держави.

Через те надзвичайно важливо, що Нова українська школа працюватиме на засадах педагогіки партнерства.

Головні аспекти цього підходу:

- в підґрунті педагогіки партнерства перебувають спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками;
- учні, батьки та вчителі, об'єднані спільними цілями й прагненнями, є добровільними та зацікавленими прибічниками, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат;
- школа має ініціювати нове, ґрунтовне залучення родини у побудові освітньої траєкторії дитини;
- діалог і багатостороння комунікація між учнями, учителями й батьками змінить односторонню авторитарну комунікацію «учитель-учень».

Педагогічне спілкування з дітьми ґрунтуватиметься на таких засадах:

- поваги до особистості;
- доброзичливості й позитивного ставлення;
- довіри у відносинах;
- розподіленого лідерства;
- соціального партнерства (рівності сторін, добровільності прийняття зобов'язань, обов'язковості виконання домовленостей).

Досягнення ефекту від співпраці гарантоване, якщо від першого дня роботи з дитячим колективом і колективом батьків класний керівник:

- прагнучиме того, щоб і діти і батьки розуміли значення вимог, які школа ставить перед сім'єю;
- дбати про розумність і посиленість завдань, які педагог пропонує для виконання батькам і дітям;

- даватиме можливість проявляти ініціативу та підтримуватиме батьків у всіх починаннях, які стосуються класу й школи.

Педагог, який працює із колективом учнів, має добре уявляти історичні типи сімей, що різняться за своїми життєвими пріоритетами, та залежно від цього будувати свою роботу з батьками. Якщо класний керівник зумів налагодити довірливі відносини з батьками, викликати у них бажання допомагати свої дитині, підтримувати її у скрутну хвилину, можна сказати з упевненістю, що своїх педагогічних цілей він досягне.

Слід пам'ятати, що сучасні батьки, готуючи дитину до школи, передусім, роблять ставку не на навчальний заклад, а на конкурентного класовода, а в старшій школі – на класного керівника.

РОЗДІЛ 2

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ВЗАЄМОДІЇ ШКОЛИ І СІМ'Ї ЯК ПРОВІДНИХ ІНСТИТУТІВ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

2.1. Сутність та основні характеристики взаємодії школи і сім'ї у вихованні молодших школярів

Завдання для самостійної роботи:

1. Обґрунтуйте сутність поняття «взаємодія». Визначте, чи тотожні поняття «взаємодопомога», «взаємодія», «спільна діяльність».
2. Здійсніть аналіз чинників взаємодії школи та сім'ї.
3. Визначте мету та функції взаємодії школи і сім'ї.
4. Обґрунтуйте методи взаємодії школи і сім'ї.

Література:

1. Гаврилюк Н. Г. Використання інноваційних технологій в роботі з батьками. Методичний посібник. Київ, 2012. С. 35.
2. Люшин М. О. Моделювання педагогічного середовища / упорядник М. О. Люшин. Харків: Видавнича група «Основа», 2012. 22 с.
3. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkolacompressed.pdf>
4. Сухарева Л. С. Піклуємось разом з батьками. Робота з батьками дошкільників. Харків : Вид. група «Основа»: «Тріада», 2008. 128 с.
5. Устинова Н. В. Взаємодія школи і сім'ї у вихованні дітей та молоді. Принципи гуманістичної педагогіки. 2015. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://readbookz.com/book/172/5533.html>

Методичні рекомендації для опрацювання теми 2.1.:

Взаємодія – це філософська категорія, що означає процеси взаємовпливу різних об'єктів, їх взаємозв'язок, взаємозумовленість, взаємоперехід, а також породження одним об'єктом іншого. При цьому кожний із взаємодіючих об'єктів є причиною і наслідком одночасного зворотного впливу іншого. Тобто взаємодія передбачає певною мірою

рівнозначний взаємовплив об'єктів один на одного й зумовлює рівномірний їх розвиток.

Констатуючим принципом взаємодії є не система перемежованих дій (впливів) кожного з учасників, які розвиваються паралельно (симетрично), а саме взаємна дія суб'єктів, котрі вступають у неї як партнери. Тобто, «розрізати» взаємодію, відокремлюючи діяльність одного учасника від діяльності іншого, неможливо, тому що це означало б відійти від аналізу сутності цього процесу.

Взаємодія як єдина, цілісна система виникає насамперед унаслідок встановлення соціальних зв'язків між індивідами та реалізації ними суспільних відносин у процесах об'єднання, функціонального розподілу та узгодження діяльності. Тому за «одиницю» аналізу, що розкриває специфіку взаємодії (так само, як предметна дія розкриває специфіку індивідуальної) обирають цільову (або предметно спрямовану) взаємодію між людьми (а також між індивідуальними діяльностями). Цільова взаємодія в спільній діяльності веде до виникнення певної спільності індивідів, завдяки якій формується колективний суб'єкт, що характеризується цілісністю та спроможністю до спільного функціонування.

Взаємодія – це сукупність процесів впливу різних об'єктів один на одного, їх взаємозумовленість та зміна стану чи взаємоперехід, а також породження одним об'єктом іншого. Якості об'єкта можуть проявитися і бути пізнаними лише у взаємодії з іншими об'єктами. Взаємодія є інтегруючим фактором, за допомогою якого відбувається поєднання частин у певний тип цілісності – структуру.

Взаємодія завжди має інтерсуб'єктивний характер, тобто реалізується як система відносин, головними ознаками якої є:

- 1) предметність (наявність спільної конкретної мети, що зумовлює спільність дій у ході її досягнення);
- 2) ситуативність, або регламентованість конкретними обставинами: тривалістю, інтенсивністю, нормами та правилами взаємодії;
- 3) рефлексивність (рефлексивна багатозначність) – можливість бути виявом як суб'єктивних намірів, так і наслідком спільної участі суб'єктів у колективній діяльності;
- 4) експлікованість – можливість спостереження, реєстрації конкретних дій індивідів, суб'єктів взаємодії.

Реалізація відносин у конкретній діяльності відбувається у формі взаємного обміну діями, який визначає зовнішній (формальний) бік взаємодії. Саме такий обмін (навичками, вміннями) є підґрунтям

матеріального, практичного аспекту взаємодії, а інформаційний аспект постає як обмін думками, почуттями, цінностями.

Досить влучним щодо проблеми виховання особистості є визначення взаємодії, яке відбиває характер і зміст відносин між людьми і групами як постійними носіями якісно різних видів діяльності, тобто відносин, що відрізняються за соціальними позиціями, статусами, ролями і функціями. У цьому плані у взаємодії розрізняють об'єктивний і суб'єктивний аспекти. Об'єктивний аспект – це зв'язки, які не залежать від окремих осіб, але опосередковують і контролюють зміст і характер їх взаємодії. Суб'єктивний аспект – свідоме ставлення індивідів один до одного, що базується на взаємних очікуваннях відповідної поведінки. Це міжособистісні відносини, в основі яких – безпосередні зв'язки між індивідами, що розвиваються в конкретних умовах місця і часу.

Отже, взаємодія – це процес впливу різних суб'єктів один на одного, який визначає взаємний зв'язок і взаємозміну, внаслідок чого відбувається поєднання окремих елементів у певну систему, формування її цілісності. Це спеціально організована, узгоджена в змісті, організаційних формах і методах, перспективно запланована діяльність виховних сил, спрямована на розв'язання основних завдань виховання підростаючого покоління.

Відповідно до вищезазначеного накреслено основні лінії взаємодії школи і сім'ї в процесі виховання молодших школярів:

1. Прямий вплив школи на сім'ю.
2. Взаємний узгоджений вплив школи і сім'ї на учнів у процесі спільних занять.
3. Вплив сім'ї на дитину.
4. Опосередкований узгоджений вплив школи через сім'ю на учнів.
5. Зворотний вплив дітей на сім'ю.
6. Вплив школи на учнів під час спільних занять (рис. 1).

Аналіз чинників впливу дозволяє зробити припущення про те, що, по-перше, взаємодія школи і сім'ї розглядається як обопільний вплив: безпосередній (коли батьки й учитель разом організовують спільну діяльність) й опосередкований (коли школа, використовуючи різні форми та методи роботи з учнями початкових класів і батьками, за умови узгодженості дій учителя і батьків, досягає того, що сім'я починає справляти бажаний вплив на учнів разом зі школою); по-друге, взаємодія школи і сім'ї дає змогу налагодити та використовувати зворотні зв'язки на зразок батьки ↔ діти; по-третє, у взаємодії школи і сім'ї сприяє розв'язанню суперечностей між виховним впливом школи і сім'ї.

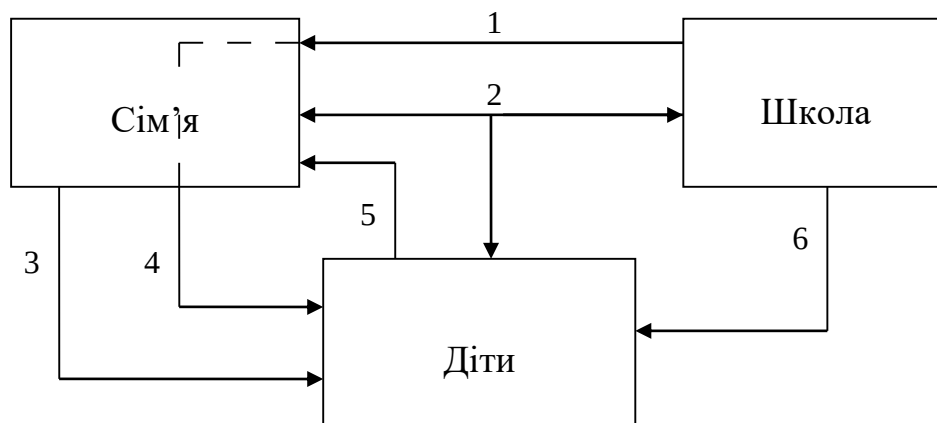

Рис. 1. Основні лінії взаємодії школи і сім'ї

Отже, взаємодія школи і сім'ї, може бути представлена як складний процес взаємовпливу цих соціальних інститутів один на одного, реалізація зв'язків і відносин суспільної установи і малої групи, головною метою якого є виховання дитини протягом усіх років навчання. Адже, не може бути ніякого сумніву в тому, що для успіху виховання необхідно, щоб усі, хто залучається до його здійснення, однаково розуміли свої завдання і діяли в одному напрямі, взаємно доповнюючи і допомагаючи один одному. В іншому випадку зусилля одних можуть розбитися об інертний або активний супротив інших, і тоді справа потрапить у мертву зону. А ця мертва зона паралізує будь-які починання, які, як молода, ніжна рослина, можуть в'янути і втрачати свою свіжість від усякого тиску, будь то активна чи пасивна, свідома чи несвідома протидія.

Взаємодію школи і сім'ї, розглядають як систему, тобто сукупність взаємопов'язаних компонентів, які створюють повне ціле в своїй будові та функціонуванні, що діє за внутрішньо притаманними їй законами і характеризується цілями й завданнями; програмуванням результату; вибором методів досягнення оптимального результату; як виділену на основі певних ознак упорядковану сукупність взаємопов'язаних елементів, об'єднаних спільною метою функціонування та єдністю управління, що вступають у взаємодію із середовищем як цілісна єдність.

Такими ознаками є: інтегративні якості, яких не має жодний із елементів, що утворюють систему; елементи, компоненти, частини, з яких складається система; певна структура, тобто певні зв'язки і відношення між частинами та елементами; функціональні характеристики системи загалом та окремих її компонентів; комунікативні якості системи, які виявляються в

двох формах: взаємодії із середовищем і взаємодії цієї системи із суб- та суперсистемами (системами більш високого чи більш низького порядку, відносно яких вона постає як частина (підсистема) чи як ціле; історичність, наступність чи зв'язок минулого, теперішнього і майбутнього у системі та її компонентах.

Водночас зазначимо, що теорія систем не дає відповіді на запитання, які саме елементи взаємодії школи і сім'ї мають особливу значущість. Але вона допомагає зрозуміти, що цей феномен включає взаємозалежні підсистеми і є відкритою системою, яка взаємодіє із зовнішнім соціальним середовищем.

Сучасну мету взаємодії школи і сім'ї дослідники бачать у:

- досягненні узгодженості у вихованні дітей, яке здійснюється школою і сім'єю, не применшуючи інтереси один одного і поєднуючи зусилля для досягнення більш високих результатів;

- налагодженні співробітництва батьків для активізації їх на матеріально-фінансову допомогу школі;

- забезпеченні єдності виховних цілей та ідеалів сім'ї і суспільства, розумному об'єднанні можливостей, зусиль в організації життєдіяльності школярів;

- залученні батьків до життєдіяльності школи, інформуванні батьків про шкільне життя, освітній процес, про ті можливості, які сім'я може використати для освіти та виховання своєї дитини;

- проведенні просвітньої роботи з проблемними (некомпетентними) сім'ями (сім'ї, де батьки не вміють взаємодіяти зі своїми дітьми, не розуміють потреби дітей, не можуть створити умови для їх задоволення або виявляють надмірну увагу до дитини, що стає передумовою формування в неї підвищеної моральної відповідальності і може призвести до перевантаження, емоційних і нервово-психічних вибухів; усвідомлюють свою невідповідність до виховання дітей і активно шукають способи підвищення власної педагогічної грамотності); вивченні соціального замовлення батьків як передумови організації соціально значущої діяльності й розширення співдружності дітей і дорослих.

Як і будь-яка система, взаємодія школи і сім'ї має свої *функції*:

- *діагностичну* (знання дійсного рівня розвитку дитини, потенційних можливостей її подальшого розвитку, труднощів, з якими вона стикається в процесі становлення; уявлення про стиль сімейного виховання, підготовленість батьків до адекватної підтримки дитини молодшого шкільного віку);

– *прогностичну* (наявність в учасників взаємодії уявлень щодо результатів, яких вони прагнуть досягти, а також орієнтовної програми забезпечення цього досягнення);

– *ціннісну* (в процесі взаємодії між її учасниками відбувається так званий ціннісний обмін. Цінності постають у вигляді будь-яких значущих характеристик учасників, які належать до властивостей їхньої особистості, їхньої спрямованості, вмінь, досвіду тощо і реалізуються в ході розв’язання спільних завдань на користь як окремих партнерів, так і всіх учасників взаємодії загалом. Тут доцільно використовувати поняття «ціннісного внеску», під яким розуміємо будь-які корисні дії кожного з учасників взаємодії, адресовані як окремим членам цього процесу, так і всій спільноті батьків, дітей, учителів);

– *організаційно-управлінську* (впорядкування процесу реалізації взаємодії);

– *рефлексивну* (повнота й адекватність розуміння кожною із взаємодіючих сторін іншої сторони і самої себе. Це не просто знання або розуміння іншого, а знання того, як інший розуміє свого партнера, своєрідний подвоєний процес дзеркального відображення, змістом якого є відтворення внутрішнього світу партнера по взаємодії, причому в цьому внутрішньому світі своєю чергою відображається внутрішній світ першого).

Досягнення поставленої мети, вирішення завдань, реалізація функцій взаємодії школи і сім’ї відбувається завдяки сукупності відповідних *форм і методів*.

У перекладі з латинської мови слово «форма» (*forma*) означає: зовнішній вигляд, обрис; обладнання, структуру чогось, систему організації чогось; установлений зразок, еталон. Форми взаємодії школи і сім’ї позначають певний вид її реалізації, відносно стійку структуру цього процесу.

Методи взаємодії – це сконструйована система послідовних і взаємопов’язаних дій учителя і батьків, спрямованих на оптимізацію виховання дитини шкільного віку. Методи співвідносяться з конкретною діяльністю, конкретними контекстними, комунікативними умовами і засобами, що має забезпечувати набуття учасниками взаємодії (насамперед батьками) актуальних для формування і розвитку дитини властивостей, які генералізувалися б у стійкі якісні її стани.

Отже, форми і методи взаємодії – це способи продукування дій педагогів і батьків, їх поєднання та реалізація, надання батькам кваліфікованої педагогічної допомоги в складних життєвих ситуаціях;

ознайомлення батьків з концепцією розвитку школи, освітньою програмою; з проектами, до участі в яких залучається школа; змістом навчальних курсів; можливостями різних видів освіти дитини відповідно до її освітніх можливостей.

Найбільш поширеними серед них є:

- лекції, бесіди, педагогічні практикуми з використанням різноманітних методів „навчання”;
- конференції з обміну досвідом, диспути, дискусії, обмін думками з різних проблем виховання, зустрічі «за круглим столом», вечори, консультації (групові, індивідуальні);
- відкриті уроки;
- виконання батьками конкретних доручень, пов’язаних з вихованням дітей;
- спільні заняття батьків і дітей (гуртки, секції, студії, походи, екскурсії);
- участь батьків в управлінні школою (загальношкільна рада, шкільний і класні батьківські комітети, шкільні та класні батьківські збори).

Результат взаємодії школи і сім’ї найчастіше пов’язується із взаємним збагаченням обох сторін як «агентів» виховання дитини молодшого шкільного віку, забезпеченням становлення та розвитку її соціальної і моральної сфер.

Водночас не можна не зважати на те, що якість взаємодії школи і сім’ї значною мірою зумовлюється тією роллю, яку в цьому процесі виконують батьки. Іноді настановлення на певну роль мають підсвідомий характер, в іншому випадку – вони виявляються у вигляді чітко спланованої стратегії, але будь-яка з позицій справляє суттєвий вплив на формування у батьків тієї чи іншої лінії взаємодії зі школою, що репрезентується характером дистанціювання між ними, сферами співробітництва, активністю та узгодженістю у докладанні зусиль щодо сприяння вихованню та соціалізації дітей.

2.2. Науково-педагогічні основи створення співдружності дітей і дорослих. Дієвість форм взаємодії вчителя і батьків

Завдання для самостійної роботи:

1. Обґрунтуйте методи співробітництва з родинами.
2. Складіть алгоритм з вивчення сім'ї у початкових класах.
3. Обґрунтуйте дієвість форм взаємодії вчителів і батьків.

Література:

1. Гаврилюк Н. Г. Використання інноваційних технологій в роботі з батьками. Методичний посібник. Київ, 2012. С. 35.
2. Люшин М. О. Моделювання педагогічного середовища / упорядник М. О. Люшин. Харків: Видавнича група «Основа», 2012. 22 с.
3. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkolacompressed.pdf>
4. Сухарева Л. С. Піклуємось разом з батьками. Робота з батьками дошкільників. Харків : Вид. група «Основа»: «Тріада», 2008. 128 с.
5. Устинова Н. В. Взаємодія школи і сім'ї у вихованні дітей та молоді. Принципи гуманістичної педагогіки. 2015. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://readbookz.com/book/172/5533.html>

Методичні рекомендації для опрацювання теми 2.2.:

Важливою умовою для успішного співробітництва з батьками є оволодіння педагогом методів поглибленого вивчення сім'ї, до яких належать: *метод документалістики, метод опосередкованого вивчення сім'ї, метод спостереження і прямого вивчення сім'ї.*

Метод документалістики передбачає вивчення документальних даних про дитину і сім'ї (медична картка дитини, відомості про перебування дитини у дошкільному закладі, особиста справа дитини, характеристика тощо). Дані, одержані з цих документів, дадуть уявлення про стан здоров'я дитини, її психофізіологічний розвиток (відповідність віковим вимогам, відставання від них, прискорення) тощо.

Це дає педагогу змогу конкретніше підготуватися до зустрічей з батьками, визначити основні питання, яким треба приділити увагу.

При застосуванні *методу опосередкованого вивчення сім'ї* увага педагога спрямовується на дитину як на члена сім'ї: поведінка, характер,

темперамент, стосунки з батьками та іншими членами сім'ї, ровесниками, навчальні здібності й пристрасті, захоплення, уподобання тощо. Доречним при цьому буде метод опитування, бесіда тощо.

Для надання батькам конкретної допомоги з виховання дітей необхідно виявити ті труднощі, проблеми, які в них виникають. Для цього є сенс застосувати письмове опитування. Навіть якщо і не всі батьки дадуть вичерпні й об'єктивні відповіді на запитання, уже сама постановка таких примусить багатьох замислитись над своїми діями, поведінкою, що теж сприятиме поліпшенню виховного процесу в сім'ї. Наводимо приклад такого опитувальника:

1. Чи правильно, на Вашу думку, Ви виховуєте свою дитину?
2. Що не подобається Вам у поведінці Вашої дитини?
3. Які риси характеру ви хотіли б виховати у своєї дитини?
4. Чи караєте Ви дитину? Якщо так, то в якій формі?
5. Як Ви заохочуєте свою дитину?
6. Що хвилює Вас у виховній роботі з дітьми?
7. Яку допомогу Ви хотіли б одержати від освітнього закладу?
8. На які запитання сподіваєтесь знайти відповідь під час наших зустрічей?

Метод спостереження і прямого вивчення сім'ї має на меті конкретне вивчення сімейного оточення дитини, взаємостосунків між батьками і дітьми, сімейної атмосфери з метою визначення засобів, форм і методів педагогічного впливу на батьків, виявлення «слабких» місць і можливостей їх усунення за допомогою раніше описаних методів. У цілому програма вивчення сім'ї може мати такий, приблизно, вигляд:

1. Прізвище дитини.
2. Адреса.
3. Тип сім'ї: повна проста (батьки, діти), повна складна (батьки, діти, бабуся, дідусь), повна, але один з батьків нерідний, неповна.
4. Скільки років існує сім'я.
5. Кількість дітей.
6. Характеристика сім'ї за віком: вік дорослих членів сім'ї, вік дітей.
7. Де і ким працюють батьки.
8. Сімейна атмосфера: доброзичлива; дружелюбна; нестійка; байдужа; гнітюча, недоброзичлива.
9. Хто з батьків більше приділяє уваги дітям.
10. Система виховного впливу:
 - єдність всіх членів сім'ї у питаннях виховання дитини;
 - відсутність чи наявність конфліктів з приводу виховання дітей;

– відсутність виховання як системи цілеспрямованого впливу.

Крім виявлення загального стану сімейної атмосфери необхідно мати дані, що стосуються характеру виховного впливу батьків на дитину. Тут бажано з'ясувати такі питання, як ставлення батьків до дітей (повна опіка, рівне, дбайливе, байдуже, таке, що пригнічує особистість дитини); що саме є основним предметом турботи батьків (здоров'я дитини, навчальна діяльність, розвиток пізнавальних інтересів, художні, спортивні здібності); на основі яких знань виховується дитина (використання життєвого досвіду і народно-сімейних традицій, читання психолого-педагогічної літератури, відвідування спеціальних заходів для батьків, консультації вчителя). З'ясування цих питань має на меті:

- виявлення знань батьків про загальні методи виховання дітей;
- виявлення ступеня розуміння батьками слухності застосування тих чи інших методів виховання, яким методам батьки надають перевагу;
- вивчення практики застосування в сім'ї тих чи інших методів виховання дітей.

На основі систематизації одержання даних доцільно скласти «Педагогічний паспорт сім'ї», в якому занотувати найбільш характерні для кожної конкретної сім'ї відомості. Форма такого «Паспорта» цілком довільна.

Ця копітка, але важлива робота допоможе педагогу скласти чітке і повне уявлення про кожну сім'ю свого класу, що сприятиме подальшому формуванню педагогічної культури сім'ї, залученню батьків до систематичної роботи над собою, винайденню адекватних шляхів поліпшення виховного процесу в родині.

Як вже зазначалося, робота педагога з формування педагогічної культури батьків розпочинається з вивчення сім'ї різноманітними методами: спостереження, відвідування родини, система характеристик, опитування, творчі роботи батьків, анкетування. При цьому важливо дотримуватися двох обов'язкових умов: кожний з методів треба застосовувати в органічній єдності один з одним і кожний має виконувати стосовно інших компенсуючу й контролюючу функції. Цим, звичайно, не вичерпується арсенал прийомів вивчення сімей дітей. Вибирати їх необхідно, виходячи з конкретних умов регіону, освітнього закладу.

Наприклад, застосовується *метод ретроспективного аналізу* біографій. Суть його полягає в тому, що діти малюють з теми: «Я і моя сім'я в минулому, сьогодні, у майбутньому», «Я», «Мій родовід», «Портрет моєї сім'ї».

Цей метод потребує доброзичливості і великого педагогічного такту. Обговорювати такі малюнки, показувати на батьківських зборах або заняттях з батьками недопустимо.

Потрібну інформацію про сім'ю можна одержати і за допомогою анкетування.

Певну допомогу педагогу надасть *метод незакінчених речень*:

батькам пропонується у швидкому темпі закінчити фрази:

У закладі освіти, де навчається моя дитина, мені подобається...

У закладі освіти, де навчається моя дитина, мене хвилює...

Коли мені складно прийняти правильне рішення у питаннях виховання, я...

Мені хотілося б порадитись з вчителем про...

У моїй дитині мене хвилює...

Якби я був на місці вчителя ...

Зіставлення відповідей на ці питання дає можливість краще зрозуміти умови сімейного виховання, більш обґрунтовано, предметно готувати поради, рекомендації для батьків.

Вивчення педагогом сімей дітей за запропонованими методами допоможе отримати узагальнені дані про атмосферу в сім'ї, характер сімейного виховання і взаєностосунки в кожній конкретній родині, що є необхідною умовою для організації роботи з формування педагогічної культури батьків. Отримані в ході вивчення сімей узагальнені дані пропонуємо звести в *Орієнтовну схему аналізу особливостей і недоліків сімейного виховання учнів*.

I. Загальна характеристика сім'ї:

1. Склад сім'ї: повна, формально повна, неповна.
2. Характеристика сім'ї: гармонійна, проблемна (конфліктна, анти-педагогічна, асоціальна, аморальна).
3. Типовий стан сім'ї:
 - емоційний комфорт;
 - тривожність;
 - емоційно-психологічний дискомфорт і нервово-психічне напруження.
4. Стиль сімейного виховання: ліберальний, демократичний, авторитарний, нестійкий.
5. Суть сімейного виховання:
 - домінуюча гіперпротекція;
 - потураюча гіперпротекція;
 - гіперпротекція;
 - емоційна байдужість;

- жорстоке поводження;
- підвищена моральна відповідальність.

6. Ставлення до освітнього закладу: підтримують тісний зв'язок, підтримують контакти епізодично, зв'язки мають випадковий характер, батьки уникають контактів, протидіють вихованню.

II. Особливості сімейного виховання:

1. Батьки створюють умови для правильного розвитку дитини:

- нормальні житлово-побутові умови;
- організація місця для занять;
- створення домашньої бібліотеки;
- наявність ігрових куточків;
- контроль за дотриманням санітарно-гігієнічного режиму.

2. Батьки розвивають пізнавальні інтереси дитини:

- разом дивляться й обговорюють мультфільми;
- читають книжки, аналізують прочитане;
- відвідують з дітьми театр;
- відвідують з дітьми в кінотеатр;
- заохочують улюблені заняття дитини.

3. Батьки надають допомогу у навчанні, організації домашньої роботи.

4. Діти мають конкретні трудові обов'язки в сім'ї.

5. Батьки виконують рекомендації педагогів щодо виховання дитини.

6. Батьки бачать недоліки у вихованні своїх дітей.

7. Сім'я допомагає педагогу в організації навчально-виховної роботи.

8. Батьки добре виховують дитину.

III. Недоліки сімейного виховання (назвати).

IV. Причини недоліків (потрібне підкреслити);

- неблагополуччя сім'ї (мікроклімат, здоров'я);
- відсутність єдиних вимог;
- незнання психологічних особливостей своєї дитини;
- низький освітній, культурний, психолого-педагогічний рівень батьків;
- відсутність контролю, бездоглядність, психічна депривація дитини;
- використання антипедагогічних заходів впливу;
- неправильна оцінка дитини, її ідеалізація;
- невиконання рекомендації педагога;
- невіра у можливості дитини, у свої сили;
- переоцінка виховних можливостей сім'ї;
- інші причини (вказати які).

Вивчення сім'ї – досить складна справа, і передусім потребує вміння встановлювати з батьками ділові взаємостосунки, досягати взаєморозуміння,

однак ретельно організоване і проведене вивчення родин дитини значно полегшує педагогу складання плану і програм формування педагогічної культури сім'ї, а також забезпечує оптимальний вибір організаційних форм цієї роботи.

У сучасній шкільній практиці склалися досить різноманітні організаційні форми проведення занять з батьками з метою формування педагогічної культури: лекції, бесіди, семінари, педагогічні практикуми, рольові ігри, диспути, науково-практичні конференції, консультації батьків тощо.

Дієвість форм взаємодії вчителя і батьків

Підвищення ролі виховної функції школи обумовлює необхідність вдосконалення форм, способів взаємодії вчителя початкових класів та батьків.

Школа накопичила величезну кількість форм роботи з сім'єю, залучення батьків до співпраці у побудові взаємин «вчитель – батьки – діти», наприклад такі *колективні форми*, як батьківські збори, конференція, диспут, день відкритих дверей тощо; *індивідуальні* – бесіда, консультація, письмове доручення, відвідування родин, телефонна розмова тощо.

Деякі вчителі можуть заперечити: «Так це все відомо! Що нового порадите?» І це правильно. Однак важливо не забувати, що будь-яке реформування, у тому числі відносини «учитель – батьки», проходить ряд етапів, на кожному з яких по крупницях збирається, актуалізується щось нове, і як правило, виникає на основі відомого. Тому не слід категорично відмовлятися від тих форм роботи з батьками, які стали традиційними. Безумовно, їх треба вдосконалювати, зробити більш дієвими, привабливими, доцільними, продуктивними. Педагогам також важливо, незалежно від того, яку з форм взаємодії з батьками вони вибрали, дотримуватися певних правил:

1. Ґрунтуватися на позитивному стилі спілкування.
2. Не створювати «спілку сильних» проти дітей.
3. Виробляти єдині підходи до організації, оцінці життєдіяльності дитини, яка повинна бути на радість дітям і дорослим.
4. Виявляти і аналізувати причини деформування виховних сімейних відносин, відхилень у поведінці дитини та ін.

Яка б з форм роботи з батьками ні вибиралася учителем, зміст її має стимулювати їх прихід в школу, зацікавлювати (наприклад, «Як я можу пропустити лекцію, в якій мова буде про «порушників здоров'я дитини?»»). Це особливо важливо стосовно тих батьків, чиї діти погано навчаються, порушують правила поведінки. До таких батьків слід ставитися тактовно, приділяти їм більше уваги.

Відомо, що багато батьків обходять школу стороною, бояться опинитися в незручній ситуації. Вони, як правило, намагаються впоратися зі своїми проблемами самостійно, і їх рішення затягується на тривалий час – не вистачає знань, досвіду, сил. Діти ж з таких сімей постійно відчують тривогу за свої соціальні та індивідуальні досягнення, їх не радує відвідування батьками школи. Так поступово народжується дефіцит спілкування, дискомфорт у стосунках «учитель – батьки – діти»; соціально відповідальні дорослі і діти усамітнюються, усуваються, уникають один одного. Від цього найбільше страждає дитина, тому що вона безпорадна.

Розглянемо методику деяких з форм роботи з батьками.

Батьківські збори. Вважається універсальною формою роботи, так як присутність на них усіх або більшості батьків дозволяє реалізувати функції взаємодії вчителя і батьків, спрямованих на розвиток особистості дитини, поліпшення умов її життя, а також на самовдосконалення, саморозвиток як педагога, так і батьків.

Слід зазначити, що останнім часом знизилася якість проведення батьківських зборів. Їх традиційна структура (знайомство з оцінками, організаційні питання, загальна констатація справ у класі) не відповідає вимогам часу, а особливо не дозволяє успішно вирішувати проблему співпраці батьків і вчителя.

У більшості випадків батьківські класні збори в школах проводять 4-5 разів на рік. Однак дослідження свідчать про те, що такий варіант не ефективний. Такі тимчасові рамки не призводять до встановлення необхідного контакту з батьками. Вчителі, які прагнуть до співпраці з батьками, бажають зробити їх співучасниками освітнього процесу, проводять батьківські збори (зустрічі) частіше (один раз на місяць, в один і той же день, в одні і ті ж години). Так як ці зустрічі традиційні, батьки (члени сім'ї) мають можливість підготуватися до них, спланувати свій час.

Важливу роль в організації подібних зустрічей з батьками відіграють такі етапи, як підготовка приміщення (світла, затишна кімната; меблі розставлені так, щоб батьки дивилися один одному в очі, а не в потилицю; є місце для того, щоб батьки могли зняти верхній одяг; музичне оформлення тощо); виготовлення запрошень, в яких розписаний розпорядок зустрічі (наприклад: 1. Дискусія «Здоровий спосіб життя». 2. Обговорення індивідуального «паспорта» здоров'я дитини. 3. Повідомлення вчителя «Чого ми навчилися». 4. Організаційні питання – жовтень, організація спільного походу); створення у дітей радісного, емоційного настрою з приводу приходу їх батьків в школу (вручити запрошення, висловити свою радість).

Важливо й те, яку з форм проведення зборів вибирає вчитель. Це може бути комбінована форма (лекція або виступ з всеобучу, дискусія, аналіз стану справ у класі, організаційні питання тощо); конференція або диспут, де основна увага приділяється підвищенню педагогічної культури батьків; день «відкритих» дверей, який перетворюється на свято як для дітей, так і для дорослих.

Виділяють наступні види батьківських зборів: організаційні (вибір батьківського комітету, розподіл громадських доручень), збори за планом класного всеобучу батьків (психолого-педагогічна просвіта батьків), тематичні (обговорення актуальних питань виховання та розвитку учнів класу), диспути (виявлення та узгодження точок зору батьків і педагогів), практикуми (освоєння батьками конкретних прийомів, методів сімейного виховання), підсумкові.

Спробуємо дати рекомендації по деяких структурних компонентах батьківських зборів.

Якщо меблі в класі перед зборами не пересувалися, запропонуйте батькам сісти на ті місця, де сидять їхні діти. Тут же можуть бути розкладені зошити дітей, їх творчі роботи (організована виставка дитячих робіт).

На столи обов'язково покладіть папір, олівець (ручку) для того, щоб батьки могли щось записати. Бажано, щоб вони мали зошит, в який записували все корисне протягом чотирьох років навчання їхніх дітей у початковій школі.

На спільній зустрічі складно дати кожному з батьків конкретні рекомендації щодо сина або доньки. Для цього використовуються індивідуальні форми (консультації, індивідуальні бесіди, телефонна розмова). Проте якісь з проблем можна вирішувати і на зборах, використовуючи письмовий зв'язок. У практиці відомий наступний спосіб: перед кожним з батьків покладено складений чи згорнутий незвичайним способом (навпіл, конвертиком) аркуш паперу, всередині якого написано подяку дитині, рекомендації тощо. Наприклад: «Марина часто запізнюється на уроки, з'ясуйте причину, тільки зробіть це тактовно, обережно. Марина – дівчинка дуже ранима, переживає за те, що так виходить. Прослідкуйте, щоб вона виходила в школу за хвилин 10-15 раніше звичайного». «Велике спасибі Андрію за такі барвисті запрошення на сьогоднішнє зібрання» тощо.

Доцільно кожную колективну зустріч з батьками починати не з аналізу успішності або організаційних питань, а з обговорення важливої проблеми у розвитку дитини, вихованні та навчанні.

Тематику занять з батьками (лекції, конференції, практикуми тощо) плануйте на рік, з урахуванням їх запитів, потреб.

Батьківські збори намагайтеся не затягувати (оптимальний варіант – від 1 до 1,5 годин). Проводьте їх з максимальною доброзичливістю, повагою, турботою про дитину, щоб батьки йшли з гарним настроєм, оскільки їх поганий настрій може негативно позначитися на ставленні до дітей, і навпаки.

На батьківських зборах практикуйте прийняття рішень, які стосуються не тільки школи, а й сім'ї, наприклад: Кожній сім'ї відпрацювати в школі за рік не менше ... годин (в ролі ведучого на святі, екскурсовода, майстри-ремонтники, учасника вистави).

У кінці батьківських зборів обов'язково оголошуйте приблизний розпорядок роботи на наступні збори, визначте участь у ньому батьків, розподіліть їх обов'язки. Коротко розкажіть про те цікаве, що буде на майбутній зустрічі, щоб виробити у них установку, готовність до участі. Підготовку і проведення окремих елементів зборів можна доручити членам батьківського комітету.

Конференція. Ефективна форма роботи, хоча вимагає тривалої підготовки як з боку вчителя, так і з боку батьків. Головне завдання конференції, обмін досвідом сімейного виховання, осмислення власного досвіду, застереження від помилок та ін.

При підготовці до конференції намагайтеся активізувати роботу батьків, допоможіть їм узагальнити накопичений досвід виховання з тієї чи іншої проблеми («Авторитет батька (матері) у родині», «Праця в сім'ї», «Виховання громадянина починається в сім'ї», «Чи слід обмежувати активність дитини»), коротко про нього розповісти.

До конференції може бути підготовлена виставка (творчі роботи сім'ї, альбоми, нагороди тощо), сімейний спектакль та ін.

Конференції можна проводити з усіма членами сім'ї, тільки з батьками чи окремо з татами і мамами.

Однак не слід очікувати, що одна-дві конференції (диспуту) на рік вирішить проблеми виховання дітей та їх батьків, тому дана форма роботи дає ефект у поєднанні з іншими формами.

Рекомендуємо планувати конференцію тільки в тому випадку, якщо батьки готові на відверту розмову, навчилися дискутувати. Для цього бажано поступово і систематично включати батьків у дискусію, найкраще на кожному з батьківських зборах.

Диспут. Дана форма роботи з батьками близька по методиці проведення до конференції. Відрізняється лише тим, що даються заздалегідь питання для обговорення, але не вказуються виступаючі, хоча без попередньої домовленості ефекту також важко досягти.

При проведенні диспуту дуже важливо вміння його вести. Вчителю необхідно добре підготуватися до обговорюваної теми, щоб активізувати виступи батьків, спрямовувати їх міркування в потрібне русло, запобігти переростанню дискусії в конфлікт між окремими учасниками.

Тематика диспутів може бути та ж, що і конференцій. Головне, щоб обговорювалися нагальні питання, які хвилюють кожную родину, наприклад: «Як любити дітей?», «Куріння і алкоголь – це наркотичні речовини. Як попередити?» тощо.

Консультація. Індивідуальна форма роботи з батьками. Однак аналіз практики показує, що ця форма взаємодії вчителя з батьками, з членами сім'ї використовується недостатньо.

Що важливо для ефективності консультацій? Насамперед чіткий графік їх проведення, краще – в певні дні, години (оптимальний варіант проведення – один раз на місяць), за домовленістю з батьками на початку навчального року.

Форма проведення: індивідуальні, групові консультації (для тієї частини батьків, яких хвилює одна і та ж проблема). Остання форма корисна тим, що група батьків починає взаємодіяти між собою; батьки обмінюються досвідом (при зустрічі, по телефону тощо), співпереживають один одному, радіють не тільки за свою дитину, але й за інших дітей.

Під час консультацій необхідно зручно розташуватися, створити невимушену атмосферу. Учитель повинен мати витримку, терпіння, бути тактовним, обережним у висловлюваннях.

Наведемо деякі корисні рекомендації консультанту:

- вміти «зазирнути» в душу людини;
- уникати конфлікту;
- терпимо ставитися до слабкостей іншого (наприклад, до звички багато хвалити свою дитину);
- не ображатися, не вступати в суперечки; якщо відчувається холодність у спілкуванні, краще непомітно відкласти розмову;
- використовувати гумор, але в міру: не висміювати особистість людини; не сміятися над тим, чого не можна виправити; не сміятися першим над власним жартом; не припускатися грубих жартів;
- не давати рекомендацій в прямій формі, краще використовувати фрази: «Вам це сподобається», «Це дуже цікаво», «Ви і дитина відчуєте полегшення, якщо будете так чинити», «Я вірю, краще вас це ніхто не зробить», навряд чи хтось буде проти таких слів.

Дуже ефективно на консультаціях вирішувати багато питань за чашкою чаю, що створює атмосферу, наближену до сімейної.

Рекомендуємо також зберігати обопільну таємницю розмови, яка відбудеться з консультантом.

Бесіда. Одна з найпоширеніших форм індивідуальної або групової роботи з батьками. Як правило, її важко планувати заздалегідь. Потреба в бесіді виникає у випадку попередження будь-якого конфлікту; коригування поведінки дитини, сімейних відносин; обміну корисною інформацією; бажання висловити один одному вдячність, подяку за надану допомогу тощо.

Універсальність даної форми взаємодії з сім'єю полягає в тому, що створюється можливість здійснювати диференційований підхід до батьків різного рівня вихованості, культури, встановлювати з ними ділові, дружні контакти на благо дитині, родині, педагогу.

У бесіді, як і на консультації, де педагог працює з одним із членів сім'ї віч на віч, необхідно дотримуватися правил спілкування (повагу, спокій, щирість, уважність, обережність тощо).

До бесіди слід ретельно готуватися. Не бажано розмовляти на ходу, наспіх, необхідно уникати виразів типу: «Давайте обговоримо, але я дуже поспішаю ...» тощо. Особливі вміння вимагаються від педагога при проведенні бесід з батьками, з якими складні стосунки. Як відзначають В. Васильєв, Н. Шаповалов, тактика педагога в даному випадку містить шість етапів контактної взаємодії.

1. «Накопичення згод». Мета її – подолання психологічного бар'єру, зняття напруги в спілкуванні, досягнення внутрішньої згоди з батьками. Тут важливо добре вибрати час, тему для розмови, намагатися уникати суперечок.

2. «Пошук інтересів». На цьому етапі здійснюється наближення до «ми», тобто йде пошук спільних інтересів, що допомагає вступити в контакт, виключити недовіру.

3. «Прийняття якостей і принципів». Дати можливість батькам проявити бажані якості, дочекатися готовності обох сторін.

4. «З'ясування якостей, небезпечних для спілкування». Необхідно прагнути до того, щоб у батьків з'явилося бажання до відвертої розмови.

5. «Реалізація індивідуального підходу». На цій стадії бесіди важливо поява у батьків прагнення до змін. Рекомендуються такі прийоми, як підкреслення сумісності співрозмовників («Будемо намагатися вирішити»), критичні зауваження висловлюємо з обережністю («Ви не ображайтеся, але я думаю так»).

6. «Ефективна співпраця». Для етапу характерні вироблення спільних рішень, визначення прогнозу у навчанні та поведінці дитини.

Індивідуальні бесіди можна проводити як у класі, так і в домашній обстановці. Однак у випадку відвідування сім'ї обов'язково треба завчасно

попередити батьків, розкрити мету візиту, щоб не створювати для них зайву напругу, а навпаки, дати можливість підготуватися до розмови.

На відміну від індивідуальних бесід групові можна передбачити завчасно, разом з батьками спланувати терміни їх проведення. Таким чином, головне призначення бесіди: виробити у батьків установку на готовність до взаємодії з учителем; надання один одному допомоги у вихованні дитини.

Лекція. Цінність лекції полягає в тому, що нею можна охопити практично всі проблеми сімейного виховання. Але не треба дуже захоплюватись цією формою проведення занять, яка, в основному, залишає батьків пасивними слухачами. У деяких закладах освіти перевагу віддають лекціям на загальні теми, що цілком зрозуміло, оскільки таку лекцію легше підготувати, вона не потребує особливих спеціальних знань, найчастіше не викликає запитань, на які вчителю не завжди просто відповісти. Але, як свідчить практика, батьки не дуже полюбують таку форму роботи, оскільки вона, на їхню думку, часто не має нічого спільного з тими конкретними проблемами, які виникають у них у повсякденному житті.

Як свідчить досвід, лекційного викладу потребують проблеми, з яких батьки мають обмежені знання, а їх вивчення не завжди посилене для самостійного опрацювання. Наприклад: «Батьки – головні вихователі», «Відповідальність батьків за виховання дітей», «Дитячі громадські організації і сім'я», «Акселерація та її наслідки» тощо. При цьому необхідно пам'ятати, що зміст має бути цілісним, висвітлювати окрему проблему, питання або сукупність питань, об'єднаних єдиною думкою. При підготовці до лекції обов'язково треба враховувати вік дітей, для чийх батьків читають лекцію. Матеріал, який викладають батькам, має бути доступним, актуальним для конкретної аудиторії. Виклад теоретичного матеріалу необхідно ілюструвати життєвими прикладами виховання дітей, за потреби підтвердити статистичними даними, реальними і зрозумілими для батьків. Крім розкриття проблем, мають бути певні рекомендації, завдання батькам. Треба добре продумати кінцівку, яка підсумовує сказане.

Не треба забувати і про вимоги до організаторської майстерності вихователя лектора. Важливою умовою є емоційність лектора, урахування аудиторії, уміння встановлювати зв'язок з нею.

День відкритих дверей – це свято, на яке запрошуються всі члени сім'ї. Проводиться на початку і в кінці навчального року.

Дана форма роботи добре широко застосовувана. Проте, як показує спостереження, багато педагогів упускають ряд моментів у проведенні «Дня відкритих дверей», що зменшує його ефективність. Це насамперед барвисте запрошення, в якому доцільно написати програму дня (відкриті уроки,

виставка творчих робіт, спільні колективні творчі справи тощо) із зазначенням часу кожного з етапів свята, які згодом слід дотримуватися. Важливо також написати в запрошенні фразу: «Приходьте у будь-який час». Це дає можливість кожній родині вибрати той час дня, в який є можливість і бажання бути присутнім, не бентежитися при запізненні. Одне з важливих завдань «Відкритих дверей» – створити у дітей і батьків святковий настрій (з приводу початку нового навчального року, його закінчення; з приводу того, що всі піднялися в житті на якусь сходинку вище.

РОЗДІЛ 3

СИСТЕМА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОСВІТНИЦТВА

БАТЬКІВ

3.1. Виховання дітей різної статі. Виховання дівчинки в родині. Виховання хлопчика в родині

Завдання для самостійної роботи:

1. Визначте особливості виховання дітей різної статі в родині.
2. Обґрунтуйте та визначте особливості виховання дівчинки в родині.
3. Схарактеризуйте особливості виховання хлопчика в родині.

Література:

1. Гаврилюк Н. Г. Використання інноваційних технологій в роботі з батьками. Методичний посібник. Київ, 2012. С. 35.
2. Люшин М. О. Моделювання педагогічного середовища / упорядник М. О. Люшин. Харків: Видавнича група «Основа», 2012. 22 с.
3. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkolacompressed.pdf>
4. Сухарева Л. С. Піклуємось разом з батьками. Робота з батьками дошкільників. Харків : Вид. група «Основа»: «Тріада», 2008. 128 с.
5. Устинова Н. В. Взаємодія школи і сім'ї у вихованні дітей та молоді. Принципи гуманістичної педагогіки. 2015. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://readbookz.com/book/172/5533.html>

Методичні рекомендації для опрацювання теми 3.1.:

У сучасному світі, де жінки отримують абсолютну свободу і незалежність, у тому числі фінансову, виникає питання: в якому напрямку виховувати дівчинку – для майбутньої кар'єри чи для сім'ї? І чи можна ці дві мети поєднати?

По-перше, нам треба прийняти нашу дитину такою, яка вона є, з тими здібностями та інтересами, які в неї проявляються, з тими фізіологічними особливостями, з якими вона народилася. Це означає, що не доцільно примусово навчати дитину у музичній школі тому, що ви вважаєте що дівчинка, майбутня мати повинна вміти грати на фортепіано чи тому, що ви

завжди мріяли грати на скрипці, але вам це не вдалося, так тепер, хай дитина ці ваші мрії реалізує. Це ще означає, що коли дівчинка, не є моделлю лагідної поведінки, а має сильний характер, поводить ся впевнено, її не треба ламати та привчати до специфічної жіночої поведінки, реалізовувати своє уявлення про справжню жінку. Це теж не означає, що, коли ви хотіли, щоб народився хлопчик, тепер ваша донька повинна грати роль хлопчика та втілювати ваші амбітні плани передачі їй у спадщину чи сімейного бізнесу, чи сімейної наукової чи виробничої естафети. Це також не означає, що всі дівчата зобов'язані бути красунями та зразками жіночості, а батьки можуть одержувати насолоду від того, як вони гарно вбирають свою дівчинку.

Дуже важливо прийняти та любити свою дитину такою, якою вона є та підтримувати її інтереси та здібності.

По друге, важливо виховувати дівчинку, у сучасній системі соціальних та психологічних координат. Це означає, що нашим завданням є виховання свідомої, гендерно чутливої людини, яка, з одного боку, не буде терпіти домашнє насильство, буде відчувати себе достойною вільною людиною, знає та зможе відстояти свої права як на рівні сім'ї, так і на робочому місці і в суспільстві, а з іншого – зможе реалізувати себе у відповідності зі своїм власним вибором – чи як політична діячка, депутат, міністр, бізнес-леді, вчений, чи як мати, господиня, чи зможе успішно поєднати свою кар'єру і сімейне життя. Треба надати дівчині можливість зробити вільний свідомий вибір, реалізувати за своїм бажанням свою економічну незалежність.

Важливо надати дівчині можливість гармонійно розвиватися, усвідомлюючи свої права як людини та гендерну рівність.

По третє, на всіх етапах розвитку дитини та функціонування сім'ї треба бути чесними щодо себе та своєї дитини. Пам'ятайте, що коли ви, знаючи основні норми порядного та чесного життя, але порушуєте ці норми як виключення, діти сприймають це, як норму соціальної поведінки. Намагайтеся завжди бути чесними щодо своєї дитини.

Психологи визначають декілька правил, яких слід дотримуватися при виховання дівчинки:

1. Виховання жіночності.

Як би не склалася доля дівчинки, основне правило – вона повинна залишатися жінкою, а не «чоловіком у спідниці». Значить, виховувати перш за все потрібно у доньки жіночність – тобто, м'якість, ніжність, чуйність.

2. Мама і тато – приклад взаємин у сім'ї.

Це просто аксіома. Тато, який дбайливо, з любов'ю і з повагою ставиться до своєї дружини, підносить щоденний наочний урок для своєї донечки. Дівчинка підсвідомо малює образ свого майбутнього обранця з тата.

Ставлення мами до чоловіка теж має бути відповідним: якщо при безмежній любові тата до своєї дружини, мама ні в що його не ставить, доньці важко буде «змалювати» правильне уявлення про сімейне життя.

3. Не намагайтеся тримати дівчинку «в їжачкових рукавицях».

Часто батьки намагаються тримати доньку в надмірній строгості, намагаючись таким чином виховати слухняність, цнотливість, поняття того, що дівчаткам можна, а чого не можна. Але є маса прикладів тому, як дівчинка, виринає з-під такого батьківського піклування, відправляється у всі тяжкі, намагаючись надолужити «згаяне». Але й пускати все на самоплив теж не можна, це ні до чого гарного не призведе. Повинна бути золота середина – намагайтеся її знайти.

4. Виховуйте у дівчинці почуття впевненості у своїх зовнішніх даних.

Ваша дівчинка, ваша донька – завжди красуня. Це повинно увійти в підсвідомість дитини, як таблиця множення. Ну і що, що веснянки, кірпатий носик, трохи більше повноти. Мама може навчити приховувати недоліки, або перетворити їх у переваги. Закомплексованість з приводу своєї зовнішності, особливо в підлітковому віці, вселяє в душу дитини невпевненість. І надалі неодмінно позначиться і на взаєминах з чоловіками, і на кар'єрі.

5. Слідкуйте за здоров'ям донечки.

Дівчинка – майбутня матуся, і здоров'я для неї надзвичайно важливо, хоча воно нікому ще не завадило. Привчайте дівчинку правильно харчуватися, доглядати за своїм тілом. Намагайтеся залучити доньку в спортивні секції, що допомагають розвиватися і зміцнювати своє здоров'я. Не обов'язково це має бути футбол або самбо. Нехай це будуть танці, гімнастика, легка атлетика, лижний спорт. Вибір великий.

6. Розвивайте дівчинку інтелектуально.

Читання цікавих книжок, обговорення прочитаного, відвідування театрів, вивчення мов. Розвивайте ділові якості дівчинки. Все це, може стати у нагоді, незалежно від того, буде дівчинка займатися тільки сім'єю або робити кар'єру.

7. Прищеплюйте навички господарювання.

Уміння вести господарство дівчинці знадобиться, навіть якщо вона не планує зациклюватися на господарстві в майбутньому, навіть якщо всі клопоти будуть ділитися на двох з чоловіком. Готувати, займатися облаштуванням і підтриманням чистоти свого будинку, квартири, квітникарство та багато іншого – цим повинні вміти займатися, або хоча б знати в теорії, навіть самі емансиповані жінки. І майбутній чоловік такі вміння неодмінно оцінить.

8. Розвивайте почуття милосердя, почуття жалю до слабких.

Останнім часом спостерігається особлива жорстокість, яку проявляють саме дівчата. Це дуже тривожний синдром, батькам є над чим замислитися. Добре, якщо дівчинка бере участь у наданні допомоги літнім людям, молодшим у родині, будьте їй у цьому прикладом.

Можна й далі перераховувати якості, які хотілося б розвинути у дівчинки – майбутньої повноцінної жінки. Їх чимало. Кожна сім'я буде свій варіант виховання доньки. Тому любіть свою дитину, прислухайтеся до того, що підказує вам серце – і успіхів вам у справі виховання.

Виховання хлопчика в родині.

Роль мами переоцінити просто неможливо. Вона носить малюка під серцем, годує його молоком, носить на руках – одним словом, дає йому життя і піклується про його добробут. Але й татове призначення не можна недооцінювати. Чоловік також вносить чималу лепту у виховання дитини, у розвиток його мислення, навичок та світосприйняття. Особливо якщо дитина – хлопчик!

Дуже часто мами синів що підросли скаржаться на те, що чоловіки абсолютно не займаються вихованням дитини. Але, дорогі мами, згадайте перші роки життя вашої дитини. А чи не самі ви винні в цьому? Дуже часто молоді мами з ревностями ставляться до свого нового статусу і не підпускають тата до дитини на гарматний постріл. А чоловік особливо й не засмучується. І не тому, що він поганий батько і чоловік. Все набагато простіше – материнська любов інстинктивна, а батьківська – соціальна. Простіше кажучи, батько вчиться любити свою дитину.

Дитячі психологи говорять про те, що для більш тісного емоційного зв'язку хлопчика з батьком їх перший контакт повинен відбутися якомога раніше. В ідеалі це мають бути перші години після народження, коли у новонародженої дитини на рівні підсвідомості залишаються перші враження про навколишній світ.

Не можна випускати з уваги і той факт, що для хлопчика батько є втіленням еталону мужності. Моральні принципи батька, його модель соціальної поведінки, звички, манери – все це є прикладом для наслідування. Син з малих років намагається копіювати батька у всьому. Спочатку карапуз хизується в татовій краватці і морщить лобик, як тато. Потім він розкидає інструменти по всій квартирі. А приходить час – і татову манеру поведінки син повністю копіює.

Отже, саме мати формує ставлення хлопчика до свого батька, ставлення від якого залежить те, яким чоловіком він виростить. Вже з 3-х річного віку хлопчик повинен бачити, як мати шанобливо ставиться до батька. Хлопчик з цього віку отримує чоловічу енергетику від батька, нехай навіть якщо він мало

бере участь у його житті. Якщо навіть у батька немає можливості приділяти багато часу вихованню сина, говоріть з хлопчиком про батька у поважних тонах.

Дуже часто можна почути думку, що батько повинен чинити на дитину дисциплінуючий вплив. Стандартна модель більшості сімей – «добра мама і злий татусь». Прихильники цієї моделі виховання вважають, що подібна лінія поведінки прищеплює хлопчикові мужність. Однак дитячі психологи стверджують, що дитина, яка живе в постійному страху перед батьківським покаранням, навряд чи виросте більш мужньою, ніж той хлопчик, чий тато був турботливим і ніжним. Скоріше, навпаки – через страх перед покаранням, дитина може вирости невпевненою у собі, боязкою людиною.

Хоча може бути ще гірший варіант – дитина виросте агресивною, а часом і зовсім асоціальною особистістю. Тому для того, щоб прищепити дитині чоловічу лінію поведінки, батько повинен ретельно стежити за своїми вчинками, словами, жестами та інтонаціями. А скорегувати дитячу поведінку можна трохи інакше – на особистому прикладі, або за допомогою ігор. Досить просто змодельовати необхідну ситуацію і обіграти її. Будьте впевнені – дитина вбере інформацію, немов губка.

Роль матері у вихованні хлопчика.

У самому ніжному віці, до трьох-чотирьох років життя, будь-яка дитина має міцний зв'язок з матір'ю. Це дуже важливо для повноцінного розвитку чуттєвої сфери хлопчика. Пізніше, у зрілих стосунках із жінкою, чоловік шукає те ж ставлення до себе, зразок якого подарувала йому мама.

Приблизно до 6-7 років хлопчик все ще міцно емоційно пов'язаний з матір'ю, але значення її фігури врівноважується з батьком дитини.

Головне для матері, коли її син підростає – потроху звільняти місце для участі в його житті батька. Якщо родина не повна, або тато з якоїсь причини не спілкується з сином, варто допомогти хлопчикові побудувати спілкування з чоловіком, що викликає довіру.

Якщо ж у матері є якісь образи, негативні емоції на адресу батька дитини або на адресу чоловіків у цілому, для здорового перетворення сина у чоловіка, важливо розділити свої почуття до сина і до його батька. Бажано, матері у такій ситуації, – попрацювати з професійним психологом.

Крім перерахованого синові потрібно надавати більшу свободу для його особистих виборів і рішень. Так би мовити, поле для відповідальності і дорослішання. І мамі варто поступово «відпускати» сина, більше займатися собою, чоловіком або іншими дітьми. Ставлення матері не тільки формує характер дитини – воно розвиває його душу. Дитина, яку люблять і яка

починає вчитися дарувати свою любов, у першу чергу звертає її до своєї матері, а потім вже до батька.

Хлопчикам потрібна мама:

- З якою можна поговорити.
- Яка поважає себе.
- Яка бачить у синові лише хороше.
- Яка йде назустріч синові у прагненні до пригод і жартів.
- Яка вірить в його щасливе майбутнє.
- Яка твердо і послідовно підтримує дисципліну.
- Яка розвиває гарний смак і вчить шанобливо ставитися до жінок.
- Яка вміє слухати.
- Яка дозволяє брати на себе відповідальність.
- Яка здатна відкрити перед ними горизонти науки і творчості.
- Яка довіряє і надає більше свободи.
- Яка спрямовує до незалежності, посилаючи своє благословіння.

Виховання хлопчика – справа непроста, але є деякі основні правила, які можна розглядати в якості орієнтира в цьому складному процесі. Позначимо найвагоміші з них.

1. Батькові треба бути для хлопчика прикладом.

Перші роки життя малюк майже завжди поруч з мамою, без неї він себе не представляє. Вона для нього – світло у віконці. Але, починаючи з 6 років, хлопчик починає все більше асоціювати себе з батьком. Намагається наслідувати його. Спостерігає, що і як тато робить. Цей період розвитку дитини дуже важливий, він формує уявлення про те, яким повинен бути чоловік, і як він повинен себе вести. Щоб прищепити синові чоловіччу лінію поведінки, батько повинен ретельно стежити за своїми вчинками, словами, інтонаціями, показувати приклад.

2. Мама безмежно любить і улюблена сином.

Прояв любові мами до сина неоціненний. Недолік почуттів по відношенню до хлопчиків, вважають психологи, є причиною подальших психологічних проблем чоловіків у взаєминах з жінками у майбутньому сімейному житті. Але любов і її прояв – речі обопільні. Мама повинна іноді бути по-жіночому безпорадною, надаючи можливість синові проявити турботу, лицарство. Мамі не слід ставати для сина «своїм хлопцем». Велику роль відіграє в таких ситуаціях і тато, демонструючи приклад дбайливого ставлення до дружини. Саме ця модель поведінки проектується в майбутньому і на сім'ю сина.

3. Вітайте у сина прояви самостійності, ініціативи і почуття власної гідності.

Саме це, потрібно в першу чергу майбутньому чоловікові, якщо він бажає повноцінно реалізуватися в житті. Якщо син впевнений, що йому дозволено (зрозуміло, в межах розумного) робити свій власний вибір, а не просто виконувати ваші розпорядження, почуття гідності і впевненість у собі і в своїх силах зміцнюються. Але при цьому дитина свій вибір повинна підкріплювати діями і доводити почату справу до завершення.

4. Розвивайте фізично, прищеплюйте синові навички самодисципліни.

Хлопчики спочатку більш рухливі, активні, намагаються пізнавати світ шляхом безпосередніх відчуттів, фізичного впливу. Нехай ваш син для того, щоб «випустити пару», шукає компанію не у дворі, а на спортивному майданчику, у спортивній команді, де є можливість набути навичок самодисципліни і розвинути себе фізично.

5. Навчіть сина долати труднощі, терпіти поразки.

Це складно, часом навіть дорослим. Але у подоланні труднощів і загартується характер дитини. Згадайте притчу про жаб, що потрапили у сметану. Перемогу здобула та, що не змиралася з обставинами, боролася до кінця і перемогла. Підтримка батьків, віра в свої сили в таких ситуаціях здатні дати хлопчикові багато чого. Чим раніше дитина навчиться програвати, тим швидше зрозуміє, що будь-яка невдача – це поштовх до нових можливостей.

6. Виховуйте відповідальність.

Відповідальна людина завжди надійна і заслуговує поваги. Можеш робити те, що вважаєш за потрібне, але при цьому повинен розуміти, що відповідальність за свої дії несеш сам.

7. Прищеплюйте почуття жалю до слабких, хворих, до тварин.

У цій ситуації потрібен особистий приклад дорослих, батьків. Співчувати – значить допомогти пристарілому сусідові, прихистити кинуте цуценя, допомогти в біді тощо.

8. Вітайте прагнення до пізнання нового, до інтелектуального розвитку, до творчості.

Для хлопчиків особливо характерний дух досліджування. Їм цікаво все: як влаштована іграшка, чому йде дощ, де живуть слони, чому машина їде, і так до нескінченності. Не потрібно обмежувати сфери інтересів дитини. І хлопчик може стати модним кутюр'є, захопитися з дитинства шиттям і малюванням, визнаним кулінаром і шеф-кухарем.

3.2. Формування здоров'я дитини в родині

Завдання для самостійної роботи:

1. Визначте особливості поняття «здоров'я», «гігієна», «гігієнічна поведінка».
2. Обґрунтуйте правила загартування дитини. З'ясуйте впровадження здоров'язберігаючих технологій.
3. Схарактеризуйте фактори негативного впливу на дитячий організм. Складіть пам'ятку «Основи безпеки життєдіяльності дитини».

Література:

1. Гаврилюк Н. Г. Використання інноваційних технологій в роботі з батьками. Методичний посібник. Київ, 2012. С. 35.
2. Люшин М. О. Моделювання педагогічного середовища / упорядник М. О. Люшин. Харків: Видавнича група «Основа», 2012. 22 с.
3. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkolacompressed.pdf>
4. Сухарева Л. С. Піклуємось разом з батьками. Робота з батьками дошкільників. Харків : Вид. група «Основа»: «Тріада», 2008. 128 с.
5. Устинова Н. В. Взаємодія школи і сім'ї у вихованні дітей та молоді. Принципи гуманістичної педагогіки. 2015. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://readbookz.com/book/172/5533.html>

Методичні рекомендації для опрацювання теми 3.2.:

Здоров'я – це стан повного фізичного, психічного і соціального добробуту, а не тільки відсутність хвороб і фізичних вад.

За висловлюванням академіка М. Амосова, «...щоб бути здоровим, потрібні особисті зусилля, постійні та значні. Замінити їх не можна нічим». Це своєрідна психологічна установка людини, яка бажає мати добре здоров'я:

- для соматичного, фізичного здоров'я – я можу;
- для психічного – я хочу;
- для духовного, морального – я повинен.

Зацікавленість людей у зміцненні, збереженні та відновленні здоров'я відбивається в дотриманні принципів здорового способу життя, вимогам гігієнічної поведінки.

Гігієнічна поведінка – це діяльність людини, спрямована на творення свого здоров'я: виконання правил особистої гігієни, режиму дня; гармонійні

відносини між людьми; заняття фізичною культурою; раціональне харчування; негативне ставлення до шкідливих звичок (тютюнопаління, алкоголізму, наркоманії тощо). Щоб людина залишалася здоровою, навички гігієнічної поведінки потрібно формувати з дитинства.

Особливості поведінки дітей 6-10 років:

1. Набуває рис довільності, осмисленості.
2. Сформована здатність дотримуватися певних правил і норм, що встановлюються в школі і в сім'ї.

Молодший шкільний вік є сенситивним для формування звички до здорового способу життя. Найбільш важливими для здоров'я молодших школярів є вимоги до виконання правил особистої гігієни, режиму дня, раціонального харчування. Перший крок до виховання у дітей турботи про своє здоров'я – навчання навичкам догляду за шкірою і зубами. Важливо не тільки навчити дитину правильно мити руки, а й пояснити, коли і чому це необхідно робити. Найбільш ефективною виявляється естетична мотивація (брудні руки непривабливі, на них неприємно дивитися).

Важливо пам'ятати, що діти найохочіше роблять не те, що їх змушують робити, а те, до чого дорослі серйозно і зацікавлено ставляться. Тому необхідно проявляти доброзичливу увагу до виконання дитиною правил особистої гігієни.

На стан здоров'я людини впливають багато факторів. Один з найважливіших – *харчування*. Ще в давнину було відомо, що правильне харчування є основною умовою довгого життя. Сократ писав: «Треба їсти, щоб жити, а не жити, щоб їсти». Сучасні науковці з'ясували, що основними порушеннями у харчуванні є: надлишки вуглеводів і жирів тваринного походження, дефіцит овочів, фруктів і ягід, а також порушення режиму харчування. Тому рекомендується використання дітьми в профілактичних дозах вітамінно-мікроелементних комплексів, особливо в зимово-весняний період.

Щоб усунути порушення режиму харчування, дорослим необхідно пам'ятати: діти в молодшому шкільному віці повинні харчуватися 4-5 разів на день. При цьому розподіл добового раціону наступний: сніданок – 20%, другий сніданок – 15%, обід – 30-35%, полудень – 15%, вечеря – 20% від добового раціону. Основні правила харчування: різноманітність, помірність і своєчасність.

Дорослим не тільки потрібно забезпечити повноцінне харчування дітей, а й подбати про те, щоб продукти добре засвоювалися. Чи обов'язково дітям у віці 6-10 років є перші страви? Так. Вживання тільки другої страви не забезпечує «достатнього відділення шлункового соку, їжа довгий час затримується в травному каналі, піддається бродінню, подразнює слизову оболонку. З часом таке неправильне харчування призводить до хворобливих змін в органах травлення». Крім того, слід привчати дитину їсти не

поспішаючи, добре пережовуючи їжу і не займатись під час їжі сторонніми справами (читанням, переглядом телевізора тощо). Естетичний вигляд їжі, спокійна обстановка за столом, за яким зібралася вся родина, дотримання культури харчування допоможуть дітям отримувати задоволення від прийому їжі і залишатися здоровими.

Про якість дитячого сну також повинні піклуватися батьки. Їх обов'язок – усунути або не допустити виникнення можливих перешкод для сну, як внутрішніх, так і зовнішніх. Зовнішні перешкоди – задуха в кімнаті, тютюновий дим, занадто яскраве світло, надмірно гучні звуки тощо; внутрішні перешкоди – занадто збудження, емоційне напруження, пригнічений стан. Не слід лаяти дитину перед сном, з'ясовувати стосунки. За півгодини до відходу до сну потрібно припинити всі ігри, заняття і присвятити цей час гігієнічним процедурам. Обов'язково почистити зуби, помити ноги, бажано прийняти душ або поплескати у ванні.

Повноцінний сон – одна з умов високої розумової працездатності. Правильна організація розумової праці попереджає виникнення перевтоми. При частому прояві симптомів перевтоми, таких, як головний біль, запаморочення, швидко наступаюча слабкість, почервоніння кон'юнктиви очей, дратівливість, плаксивість, дитину слід обов'язково показати лікарю, оскільки ці ознаки можуть передувати розвитку нервово-психічних захворювань.

Важливо звертати увагу на положення тіла дитини під час виконання домашніх завдань, оскільки неправильна посадка – одна з основних причин порушення постави. До основних факторів, що викликають ці порушення, відносяться недостатній і нерівномірний розвиток м'язової системи; погані звички, наприклад, опора при стоянні на одну ногу, неправильна хода, звичка носити важкі предмети в одній і тій же руці, спати на одному боці, на дуже високій подушці або занадто м'якому ліжку, згортатися «калачиком» тощо.

Складно привчити дитину до дотримання режиму дня, але часто витoki дитячої неорганізованості лежать в укладі сім'ї. Тому перш за все батькам потрібно намагатися самим стати більш зібраними і організованими, а вже потім вимагати цього від своїх дітей.

Допомогти молодшим школярам у дотриманні режиму дня може гра, в процесі якої будь-які навички отримуються легше. Крім того, протягом перших 2-3 місяців батькам необхідно виконувати основні режимні моменти разом з дитиною. Не слід карати дітей за забудькуватість, а навпаки, хвалити їх за кожную спробу дотримуватися режиму дня. Ефективний в таких випадках «прийом керівника», коли дитина нагадує батькам про виконання основних елементів режиму дня («А тепер йдемо чистити зуби!», «Матуся, пора заправляти ліжко!» тощо).

Щоб допомогти дитині бути здоровою, засвоїти необхідні навички гігієнічної поведінки, потрібні любов батьків, бажання допомогти, розумна

батьківська вимогливість і повсякденний здоровий стиль життя як зразок для дитячого наслідування.

Однією із складових частин програми виховання здорової дитини є загартовування – система процедур, що забезпечує опір організму метеорологічних впливів. Загартовування підвищує фізичну працездатність людини, знижує захворюваність, зміцнює здоров'я. Батьки, які хочуть залучити дитину до загартовування, не тільки повинні пояснити, з якою метою і як виконуються процедури, а й створити ситуацію успіху цієї діяльності, висловити впевненість, що успіх стане обов'язковим її результатом. Доцільно нагадати молодшому школяреві про його позитивні якості (силу волі, рішучість тощо), які допоможуть досягти успіху. Перш ніж почати процедури загартовування, потрібно врахувати вік дитини, стан її здоров'я, побутові умови, наявність виражених фізичних і психічних навантажень, вибрати методику загартовування.

Всі існуючі методики загартовування діляться на традиційні та нетрадиційні. До традиційних відносяться всі процедури в межах позитивних температур. Це вологі обтирання, душ, ванни, ходіння босоніж тощо. Нетрадиційне загартовування пов'язано з найбільш сильними впливами на організм. До них можна віднести: загартовування повітрям на морозі, обтирання снігом, ходіння босоніж по снігу, купання в холодній і крижаній воді. Основні загартовуючі процедури в традиційній системі загартовування – сонячні та повітряні ванни, водні процедури.

Більшість молодших школярів люблять купатися у водоймах. Купання – дуже ефективний оздоровчий засіб, оскільки на організм одночасно впливають три чинники: сонце, повітря і вода. Молодшим школярам не рекомендується купатися більше двох разів на день, причому краще це робити в післяполудневі години, коли прогріється вода. Слід пам'ятати, що найбільші тепловтрати відбуваються в перші 2-3 хвилини купання.

Основи правила безпеки життєдіяльності дитини в родині.

Найдороще у житті – це наші діти. Ми з радістю спостерігаємо, як вони ростуть, вчаться пізнавати навколишній світ, всім цікавляться. При цьому часто діти не можуть передбачити наслідки своїх необережних дій; не вміють правильно оцінити відстань, порівняти свою швидкість переміщення зі швидкістю транспортного засобу, визначити висоту сходів або будинку, глибину водойми або річки. Вони можуть радіти вогню, не думаючи про пожежу та опіки. Що ж таке безпека, життєдіяльність? У словнику значиться: «Безпека – положення, при якому не загрожує небезпека кому-небудь або чому-небудь». «Життєдіяльність – складний біологічний процес, що відбувається в організмі людини, що дозволяє зберегти здоров'я і працездатність». Безпека життєдіяльності – «це стан навколишнього середовища, при якому з певною ймовірністю виключено заподіяння шкоди існування людини».

Травматизм – одна з серйозних небезпек, що загрожує дітям. Для того щоб можна було вивчити і систематизувати причини дитячого травматизму, його розділили на побутовий (пошкодження у квартирах, на сходах, у дворі, місцях відпочинку тощо); вуличний (пошкодження на вулицях); шкільний (пошкодження, отримані під час перебування учнів у школі); спортивний (пошкодження, отримані на заняттях фізкультурою). До 70% вуличних травм трапляються зі школярами по дорозі зі школи, тому що дорогу додому після занять дитина вважає початком відпочинку.

Небезпечні в руках дитини і сірники. Щодня в світі пожежі забирають сотні дитячих життів. Часті нещасні випадки, пов'язані з газовими і електричними плитами, а також опіки окропом. Необхідно навчити дитину користуватися газовими і електричними плитами.

Батьки зобов'язані знати самі та допомогти зрозуміти дітям, що електрика вимагає певних знань і акуратності. Треба пояснювати дітям, що ніколи не можна чіпати дроти або електроприлади мокрими руками, при загорянні електроприладів, включених в розетку, не можна гасити їх водою електрика добереться по струменю води. Спочатку необхідно висмикнути шнур з розетки, а ще краще – відключити всю електрику в будинку.

Багато трагедій пов'язано з ліфтами (до 70 %). Розроблені спеціальні правила поведінки в ліфті, хоча часто їх порушують самі дорослі. Одне з правил: перевозити дитину в колясці в пасажирському ліфті не можна. Дитину слід взяти на руки, щоб у разі зупинки або аварійної ситуації захистити від травм. Правила користування ліфтом бажано неодноразово читати разом з дітьми. Безумовно, діти молодшого шкільного віку в ліфті повинні перебувати з дорослими.

Безпека життєдіяльності забезпечується насамперед умінням передбачати небезпеку. Для цього потрібно знати небезпечні зони. Такими зонами можна вважати місця масових розваг і відпочинку. До них відносяться в першу чергу спортивні споруди (стадіони, зали тощо), концертні зали, кінотеатри. Вони пов'язані з великим скупченням людей, які втрачають пильність. Безумовно, охарактеризувати всі небезпечні, непередбачені ситуації неможливо, але найголовніше, чого необхідно навчити дітей, так це правилам особистої безпеки: передбачити, по можливості уникати, по необхідності діяти.

Список використаних джерел

1. Бібліотека методичних матеріалів для вчителів / Всеосвіта. URL: <https://vseosvita.ua>
2. Гаврилюк Н. Г. Використання інноваційних технологій в роботі з батьками. Методичний посібник. Київ, 2012. С. 35.
3. Грицюк Л. Батьківський комітет – допомога в усьому. *Директор школи*. 2013. №21 С. 4-14.
4. Денисюк Л. Співпраця з батьками та громадськими організаціями – важлива складова сучасної освіти. *Директор школи*. 2012. № 17. С. 51–57.
5. Журба К. Взаємодія сім'ї і школи у вихованні гідної людини. *Шкільний світ*. 2013. № 18. С. 4-7.
6. Люшин М. О. Моделювання педагогічного середовища / упорядник М. О. Люшин. Харків: Видавнича група «Основа», 2012. 22 с.
7. Настільна книга керівника дошкільного навчального закладу. Частина 4 / упор.: Т. В. Панасюк, Н. М. Курочка. Тернопіль: Мандрівець, 2012. 304 с.
8. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>
9. Ковтун О. Єдиний освітній простір для педагогів, батьків та їхніх дітей. *Практика управління дошкільним закладом*, 2014. № 4. С. 7-15
10. Крутько М. Відповідальне батьківство. *Школа*. 2013. № 2. С. 53–56.
11. Сухарева Л. С. Піклуємось разом з батьками. Робота з батьками дошкільників. Харків: Вид. група «Основа»: «Тріада», 2008. 128 с.
12. Устинова Н. В. Взаємодія школи і сім'ї у вихованні дітей та молоді. Принципи гуманістичної педагогіки. 2015. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://readbookz.com/book/172/5533.html>
13. Цуркан Л. Форми роботи з батьками. *Директор школи*. 2010. №5. С.56–59.

Методичне видання

КОЛИШКІНА АЛЛА ПЕТРІВНА

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З КУРСУ
«ПЕДАГОГІЧНЕ ПАРТНЕРСТВО
З РІЗНИМИ СОЦІАЛЬНИМИ ІНСТИТУЦІЯМИ»**

Методичні рекомендації до самостійної роботи

Суми: СумДПУ, 2023
Свідоцтво ДК № 231 від 02.11.04р.

Комп'ютерний набір та верстка Колишкіна А. П.

Підписано до друку 29.05.23 р.
Формат 60 x 84/16. Гарн. «Times New Roman». Папір офсетний.
Друк ризогр. Умовн. друк. арк. 2,79. Обл.вид. арк. 2,46
Тираж 100 прим.

СумДПУ імені А. С. Макаренка 2023
40002, м. Суми, вул.. Роменська, 87.